

AKSARAY LİSESİNİN TARİHSEL İNCELEMESİAlper Tunga ORUÇ¹, Nuh ÖZGÜL², Ömer YAŞAR³**ÖZET**

Eğitim toplumdaki bireylerin kimlik kazanmalarında ve bireyi toplumsal yaşama hazırlanmasında gerekli olan bilgi, beceri ve davranışlar elde etmesinde önemli bir süreçtir. Bu süreci başarılı bir şekilde tamamlayan toplumlarda yenileşme ve devamlılık kaçınılmaz sonuçlardır. Cumhuriyet döneminde açılan okullar gerek eğitim açısından gerekse mimari bakımından Cumhuriyet Türkiye'sinin yeni kimliğini oluşturmada önemli bir misyon yüklenmiştir. Aksaray Lisesi de Cumhuriyet döneminde inşa edilmiş olan tarihi bir taş mekteptir.

Osmanlı Devleti'nde 1908'de başlayıp 1930'a kadar olan süreç içerisinde ülkede Milli Mimari Rönesans'ı ya da 1.Ulusal Mimarlık akımı çerçevesinde yeni bir mimari üslup başlamıştır. Bu mimari üslup her ne kadar Osmanlı Devleti döneminde başlasa da esas etkisi Cumhuriyet döneminde hissedilir. Cumhuriyetin İlk yıllarında inşa edilen Aksaray Lisesi de bu akımdan nasibini almış müstesna yapılardan birisidir.

Okul binasının inşası sırasında dönemin Aksaray Valisi fahri eğitim gönüllüsü Abdullah Sabri KARTER büyük gayret göstermiştir. Vali Beyin Edirne 'ye tayini çıkmasına rağmen bu göz kamaştırıcı binaya başka bir kurumun yerleşmesini engellemek için gerekli önlemlerini de almıştır. Binanın kitabesindeki "Didim tarih-i cevherdar Sabri Hakka minnetle, Yapıldı Aksaray şehrine idadi metanetle" veciz sözünü de Sabri Bey kaleme almıştır. Okul 1958 yılına kadar orta mektep iken bu tarihten sonra lise kısmının açılması ile hem ortaokul hem de lise olarak hizmet vermiştir.

. Bu incelemenin temel amacı Aksaray Lisesi'nin açılışından günümüze kadar gelen süreçte kuruluşu, kuruluş amacı, faaliyetleri, ilk yöneticileri, okuldan mezun olan önemli şahsiyetler ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Aksaray Lisesi, Aksaray Orta Mektep

¹ Aksaray Merkez Anadolu Lisesi Tarih Öğretmeni, Aksaray, oructunga@gmail.com

² Aksaray Merkez Anadolu Lisesi Bilişim Teknolojileri Öğretmeni, Aksaray, nuhozgul@gmail.com

³ Aksaray Merkez Anadolu Lisesi İngilizce Öğretmeni, Aksaray,omeryasar81@hotmail.com

A HISTORICAL INVESTIGATION OF AKSARAY ANATOLIAN HIGH SCHOOL

ABSTRACT

Education is an important process in achieving the knowledge, skills and behaviors necessary for individuals to gain identity and to prepare the individual for social life. Innovation and continuity are inevitable consequences in societies that have successfully completed this process. The schools opened in the Republican era have an important mission in terms of education and in terms of architecture, in terms of architectural identity of the Republican Turkey. Aksaray High School is a historical stone school built during the Republic era.

In the Ottoman Empire, starting from 1908 until 1930, the National Architecture Renaissance in the country started a new architectural style in the framework of the 1. National Architecture movement. This architectural style is felt in the period of the Republican period, but the main effect in the period of the Ottoman Empire. Aksaray High School, which was built in the first years of the Republic, is one of the exceptional structures that have taken its course from this current.

During the construction of the school building, Abdullah Sabri Karter, the honorary education volunteer of the Governor of Aksaray, made a great effort. Governor has taken the necessary precautions to prevent the establishment of another institution in this dazzling building despite his appointment to Edirne. The school was a secondary school until 1958, after that date it served as both a junior high school and a high school with the opening of the high school section.

The main purpose of this investigation is to display the establishment, the purpose of the establishment, activities, first principals, important personality graduated from the school from the opening of the Aksaray High School to the day-to-day process.

Keywords: Aksaray High School, Aksaray Secondary School

GİRİŞ

Eğitim, bireylerin yeteneklerinin ve davranışlarının istenilen yönde geliştirilmesi, bireye yeni yetenekler ve davranışlar kazandırılması sürecindeki çalışmaların bütünüdür. Eğitim toplumların ihtiyaçlarına göre şekillenir. Her toplum kültürel yapısını genç kuşaklara geçirmek ister.¹

Cumhuriyet döneminde eğitimin başlıca amacı, her düzeydeki okullarda Cumhuriyet rejiminin gerektirdiği ve yeni Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu nesiller yetiştirmek olmuştur. Cumhuriyet gençliğini yetiştirmek için bu dönemde yeni okullar açılmıştır.² I. Ulusal mimari akım etkisiyle Anadolu'ya serpiştirilen Cumhuriyet eserlerinden bir tanesi de Tarihi Aksaray Lisesidir.

Aksaray Lisesi binasının bulunduğu yer tarih boyunca da içerisinde barındırdığı medreselerle (Husamiye Medresesi, Taciye Medresesi) bir eğitim külliyesi olarak hizmet vermiştir. Husamiye Medresesi diğer adı ile Subasan Medresesi olarak adlandırılan bu eğitim yuvasının II.Gıyaseddin Kevhüsrev'in kadı askerî olan Hüsamet'in tarafından yaptırılmış olması kuvvetle muhtemeldir.³ Bu medreselerin kitabesi ve vakfiyesi günümüze ulaşmamıştır. 20. Yüzyılın başlarında medrese binasının yıkıldığı sonra ise yerine 20 odalı bir dersane yapıldığı⁴ anlaşılmaktadır.

1889'da Mülkiyenin yükseköğrenim bölümünden iyi derece ile mezun olan Abdullah Sabri KARTER devletin çeşitli kademelerinde görev yapmış, 8.11.1908'de Bursa milletvekili olarak parlamento'ya girmiştir.⁵ Abdullah Sabri Bey 23.10.1920'de Aksaray mutasarrıfı olarak göreve başlamış daha sonra Kasım 1923'te sancağın vilayete dönüşmesi ile Aksaray Valiliğine atanmıştır.⁶ Abdullah Sabri KARTER yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurtuluş Savaşı sonrası I. Ulusal Mimari Akım kapsamında inşası sırasında Aksaray'a ortaokul binası yapılması konusunda çalışmalarda bulunmuş ve görev süresi içerisinde Aksaray Ortaokul binasının tamamlanmasını sağlamıştır.

Binanın Abdullah Sabri KARTER tarafından ortaokul binası olarak yapıldığı, bina üzerinde yer alan kitabelerden anlaşılmaktadır. Binanın batı cephesindeki giriş kapısının üzerinde yer alan kitabede "Didim tarih-i cevherdar Sabri Hakka minnetle yapıldı Aksaray şehrine idadi metanetle 1342" metni yer almaktadır. Ayrıca binanın Doğu cephesindeki, birinci kat balkon giriş kapısının üstünde yer alan kitabede "Vali Abdullah Sabri 1923-1342" metni

¹ Prof. Dr. Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000- M.S. 2012, Ankara, 2012.

² Prof. Dr. NurettinFidan , Öğrenme ve Öğretme, Pegem Akademi, 2012.

³ Yrd. Doç. Dr Nevzat Topal, Anadolu Selçukluları devrinde Aksaray Şehri, Ankara, 2009, s.92.

⁴İbrahim Hakkı Konyalı, Abideleri ve Kitabeleriyle Niğde Aksaray Tarihi, Cilt 1, s. 1325.

⁵ Zekayi Erdal, M. Fırat Gül, Aksaray Dağarcığı (Vali Abdullah Sabri Bey'in Aksaray Notları), Aksaray, 2014, s.14.

⁶ Zekayi Erdal, M. Fırat Gül, Aksaray Dağarcığı, s.16.

yer almaktadır. Bu kitabelerde yer alan hicri 1342 yılı miladi 1923 tarihine karşılık gelmektedir. Hicri takvimin miladi takvime dönüşüm kuralları dikkate alındığında okulun 1923 yılı içerisinde Ağustos ayı veya sonraki bir tarihte tamamlanarak kitabelerin yerleştirildiği kuvvetle muhtemeldir.⁷

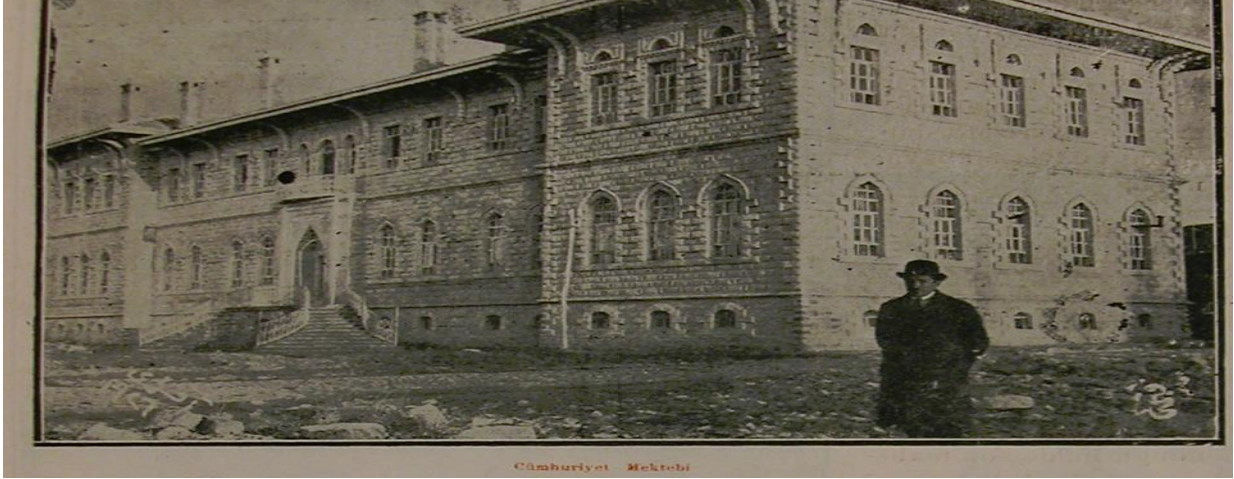

Vilayet Gazetesinde yer alan habere göre orta mektep binası yüz kışur bin lıraya yaptırılmıştır.⁸

Orta mektep olarak yapılan bina 1958 yılından itibaren lise olarak hizmet vermeye devam etmiştir. 1970 yılında ortaokul sınıfları lise bünyesinde ayrılarak Kılıçaslan Ortaokulu'na taşınmıştır.

⁷ http://www.i-takvim.com/takvimler/hicri_takvim.php (et. 29.11.2016).

⁸ Aksaray Vilayet Gazetesi, 13 Nisan 1933, s.4.

(Cumhuriyet Mektebi)

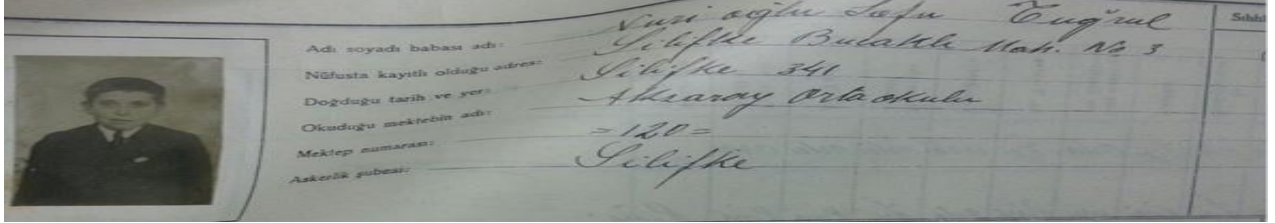
Vilayet Gazetesinde yer alan orta mektep binasının resmi, Cumhuriyet Mektebi olarak belirtilmiştir.⁹

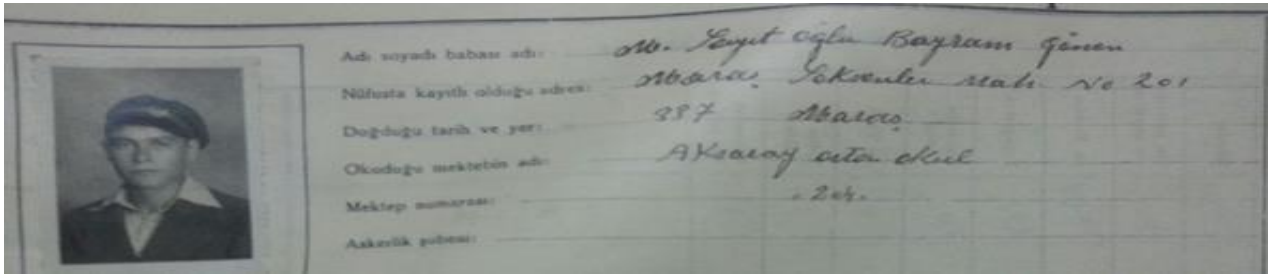
⁹ Aksaray Vilayet Gazetesi, 15 İkinci Kanun 1930, s.3.

23 Nisan 1928 tarihli Vilayet Gazetesinde Aksaray Orta mektebi milletin öksüz ve yetim çocuklarının sığınacağı bir yuva olarak belirtilmiştir.

Aksaray Lisesi arşivinde yer alan orta mekteplerde askeri hazırlık dersi kayıtlarına göre 1930-1931 eğitim öğretim yılında öğrenim gören öğrenciler incelendiğinde Anadolu'nun farklı illerinden birçok öğrenciye rastlanmaktadır.

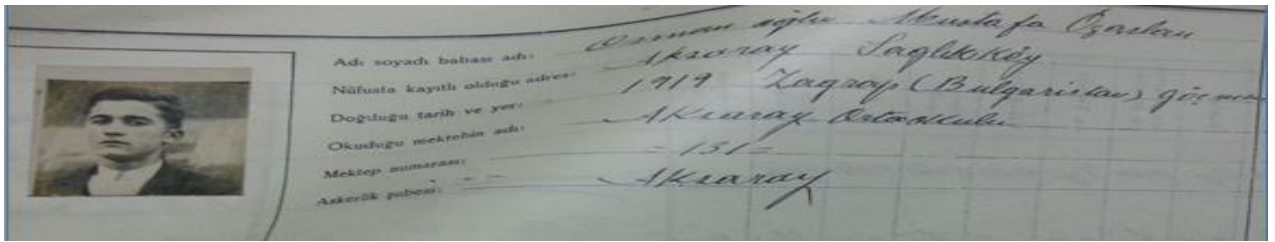

(Nuri oğlu Sofu TUĞRUL Silifke Budaklı Mah. No:3 Silifke 1341 Aksaray Ortaokulu -120- Silifke)

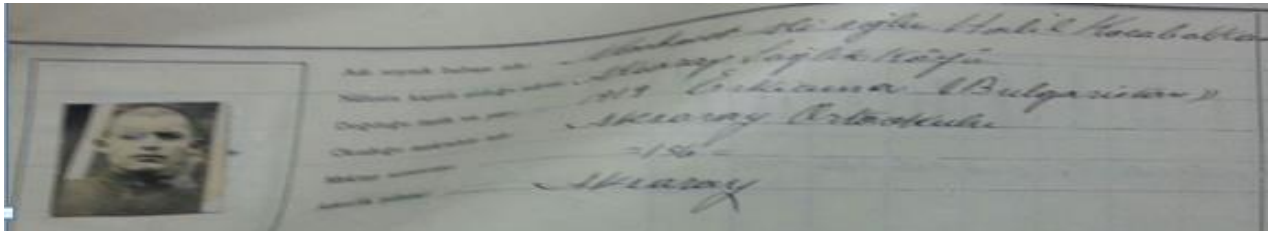

(M. Sayit oğlu Bayram GÜNER - Maraş)

Buradan da anlaşılacağı gibi Aksaray Ortamektep'i sadece Aksaray şehri ve çevresine değil, ülke geneline hitap eden önemli bir eğitim kurumudur. Ayrıca o dönemde Aksaray şehrine yerleştirilen mübadil ailelerin çocukları da orta mektep kayıtlarında yer almaktadır.

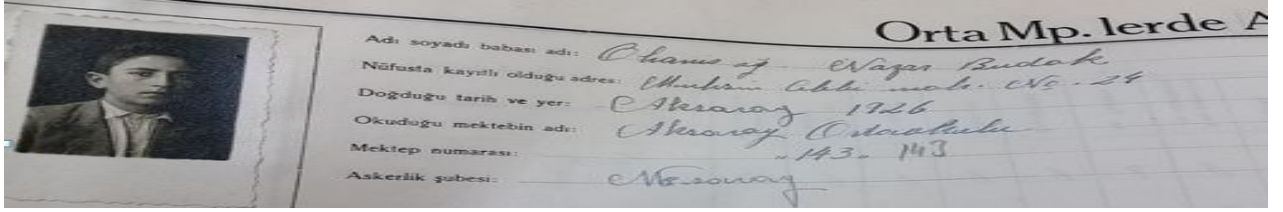

(Osman oğlu Mustafa ÖZTEKİN- Aksaray Sağlıkköyü -1919 Bulgaristan)

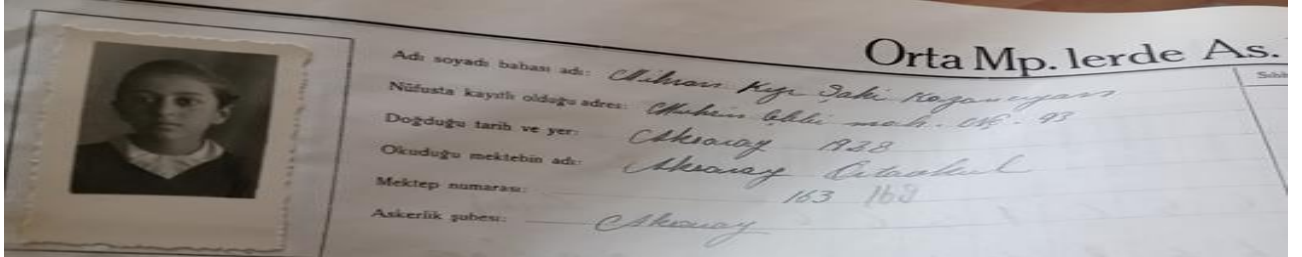

(Muhammed Ali oğlu Halil KOCABALTA Aksaray Sağlıkköyü 1919 Bulgaristan)

Askeri hazırlık dersi kayıtlarında o dönemde Aksaray'da yaşayan gayri müslim vatandaşlarımızın da Aksaray Orta mektebinde eğitim gördüğü tespit edilmiştir. Bu öğrenciler o dönemde Aksaray'da yaşayan Ermeni ailelerin çocuklarıdır.

(Ohannis oğlu Nazar BUDAK - Muhsinçelebi Mah.- Aksaray 1926)

(Milnan kızı Şaki KAZANCIYAN- Muhsinçelebi Mah. – Aksaray 1928)

Bina Üzerinde Yer Alan Kitabeler

Binanın cepheleri üzerinde sekiz adet kitabe bulunmaktadır. Arapça ve Osmanlıca Türkçesi ile yazılmış olan kitabeler kabartma veya oyma teknikleri ile yapılmışlardır.

1.Kitabe: Kitabe binanın batı cephesindeki giriş kapısının üzerinde yer almaktadır.

Kitabe üzerinde “Didim tarih- i cevherdar Sabri Hakka minnetle yapıldı Aksaray şehrine idadi metanetle 1342” metni yer almaktadır.

2. Kitabe: Doğu cephesinde, 1. kat balkon giriş kapısının üzerinde yer almaktadır.

Kitabe üzerinde “Vali Abdullah Sabri 1923-1342” metni yer almaktadır.

3. Kitabe: Binanın doğu cephesinin kuzey kanadında 1. katın orta penceresinin üstündedir.

Kitabe üzerinde “Maşallah” metni yer almaktadır.

4. Kitabe: Binanın doğu cephesinin güney kanadında 1. katın orta penceresinin üstündedir.

Kitabe üzerinde “Tebareke Allah” metni yer almaktadır.

5. Kitabe: Binanın güneybatı cephesinde 1. katın orta penceresinin üstündedir.

Kitabe üzerinde «Minnetallah» metni yer almaktadır.

6.-7.-8. Kitabeler: Kitabeler aynı metni içermektedir. Tek satırdan ibarettirler. İki tanesi batı cephenin kuzey ve güney kanadında 1. kat orta pencere üzerinde, diğer kitabe de kuzeydoğu cephede 1. katın ortadaki pencerelerinin üzerinde yer almaktadırlar.

Kitabeler üzerinde “La İlahe İllallah Muhammed Resul Allah” metni yer almaktadır.

Okulumuzun İlk İdarecileri

1. Müdür 1921 yılı ilk mektep müdürü Hamdi Bey
2. Müdür Sacit Necati Bey
3. Müdür Sadullah Ali Bey
4. Müdür Sapançalı Hüsnü Bey

5. Müdür Konyalı Arif Bey¹⁰**Müdür Sapançalı Hüsni Bey**

Hüsni Bey Aksaray Orta mektep Müdürlüğü görevine 19 Ekim 1926¹¹ tarihli bir haber yer almaktadır. Sapançalı Hüsni Bey farklı bir idarecilik profili çizerek okul öğrencileri öğretmenleri ve velilerin katılımı ile Hasan Dağına ilmi bir gezi düzenlemiştir. Bu gezi 7-16 Haziran 1928¹² tarihleri arasında 11 gün sürmüştür. Sapançalı Hüsni Bey teorik bilgiden ziyade pratik bilgiye önem verdiğini bu şekilde göstermiştir.

(Aksaray Orta mektep Öğretmen ve Öğrencilerinden Bir Grup Hasan Dağı Zirvesi 1928)

Bu seyahate ait teferruat, Aksaray ve çevresine ait tarihî, coğrafi bilgilerin de eklenmesiyle Hasan Dağı'nda İlmî Cevlan adıyla Ağustos 1928 tarihinde Hüsni Bey tarafından kitap haline dönüştürülerek matbu Osmanlıca olarak bastırılmıştır.

AKSARAY LİSESİNDEN MEZUN OLAN ÖNEMLİ ŞAHSİYETLER**Aksaray Lisesinden Mezun Olan Bilim İnsanları**

Prof. Dr. Faruk Zeki PEREK

Prof. Dr. Nazif ANIL

Prof. Dr. Kemal Tahir GÜRSOY

Prof. DR. Halil BAŞ

Prof. Dr. Ahmet KILIÇOĞLU

Prof. Dr. Mehmet DİLMAÇ

Prof. Dr. Ahmet ÇAKMAK

Prof. Dr. Tahir ŞİŞMAN

Prof. Dr. Murat ALTIN

Prof. Dr. Sadi ARAL

¹⁰ Mektupçu Hilmi, Aksaray Vilayet Gazetesi, S.45, Aksaray Vilayet Matbaası, 1931.

¹¹ Nevzat Topal, Hasan Dağı'nda İlmî Cevlan, s.

¹² Muallim Sapançalı Hüsni// Hazırlayan Dr. Nevzat TOPAL Hasan Dağı'nda İlmî Cevlan, Konya, 2009, s.11.

Prof. Dr. Bekir DENİZ

Prof. Dr. Kamuran İLERİ

Prof. Dr. Sebahattin ARIBAŞ

Prof. Dr. Ahmet MENGİ

Prof. Dr. Kenan GÜRSOY

Aksaray Lisesinden Mezun Olan Sanatçı Ve Edebiyatçılar

Murat SUKUTİ

Muzaffer BUYRUKÇU

Fikret OTYAM

Sadi ULUIRMAK

Nahit ERUZ

Em. Kıd.Alb.Asaf GÜVEN

Aksaray Lisesinden Mezun Olan Milletvekilleri Ve Senatörler

İzzet GENER (Senatör)

Yaşar ARIBAŞ

Sadi SOMUNCUOĞLU

Mustafa Sabri GÜVENÇ

Mehmet ALTINSOY

Hüseyin Avni KAVURMACIOĞLU

Mustafa Vehbi ÇORAKÇI

Abdullah Emre İLERİ (Senatör)

Ali Rıza ARIBAŞ

Raşit DALDAL

Rıfat GÜRSOY

Arif TOPRAK

Hadi ARIBAŞ

Mahmut ÖZTÜRK

Süreyya DELLALOĞLU

İsmet GÜR

M. Yaşar ÖZEY

Nevzat KÖSE

Cavit KAVURMACIOĞLU

Kürşat ESER

Ahmet Nuri KADIOĞLU

Cengiz AYDOĞDU

Bayram Ali Naci GÜRÜN

Mustafa (SATILMIŞ) SERDENGEÇTİ

Oğuz Demir TÜZÜN

Koray AYDIN

Sonuç

Günümüzde Aksaray Lisesi olarak kullanılan tarihi bina Cumhuriyet Döneminin Aksaray'daki ilk mimari eserlerinden bir tanesidir. Açılışın idadi olarak tasarlanmasına rağmen ilkokul, ortaokul ve lise olarak hizmet vermiştir. Aksaray'ın köklü bir eğitim kurumudur. Aksaray Lisesi gerek Aksaray halkına gerekse Anadolu'nun farklı şehirlerinden gelen öğrencilere eğitim vermiştir. Aksaray şehrindeki meskûn olan gayri müslim ailelerin çocukları ve Aksaray şehrine yerleştirilen mübadil ailelerin çocuklarına eğitim vermiştir. Çalışmamızda Aksaray Lisesinin mevcut arşiv kaynakları doğrultusunda tarihsel gelişimi ve okulun ilk

idarecileri ile okuldan mezun olarak gerek akademik dünyada gerekse Türk siyasi hayatında önemli yer edinmiş şahsiyetleri araştırılmıştır.

KAYNAKÇA

Prof. Dr. AKYÜZ, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000- M.S. 2012**, Ankara, 2012.

Prof. Dr. FİDAN, Nurettin, **Öğrenme ve Öğretme**, Pegem Akademi, 2012.

Yrd. Doç. Dr.TOPAL, Nevzat, **Anadolu Selçukluları devrinde Aksaray Şehri**, İl Özel İdaresi Kültür Yayınları, Ankara, 2009.

KONYALI, İ.Hakkı, **Abideleri ve Kitabeleriyle Niğde Aksaray Tarihi**, Cilt 1, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1974.

ERDAL, Zekayi, GÜL, M. Fırat, **Aksaray Dağarcığı (Vali Abdullah Sabri Bey'in Aksaray Notları)**, Yeni Aksaray Matbaası, Aksaray, 2014.

http://www.i-takvim.com/takvimler/hicri_takvim.php, (et. 29.11.2016)

Aksaray Vilayet Gazetesi, 13 Nisan 1933.

Aksaray Vilayet Gazetesi, 15 İkinci Kanun 1930.

Mektupçu Hilmi, **Aksaray Tarihçesi**, Aksaray Vilayet Matbaası, 1931.

Muallim Sapançalı Hüsnü// Hazırlayan Dr. Nevzat Topal, Hasan Dağı'nda İlmi Cevelan, Konya, 2009.